

Yüce dinimizin buyruklarını en güzel ve ideal şekilde hayatımızın bütün alanlarında yaşayabilmenin etkili ve kestirme yolu ihsan şuuruyla bir hayatı yaşamayı kendimize prensip edinebilmekten geçmektedir. "İhsan", yapılması gereken şeyi en iyi şekilde bilme ve güzel bir şekilde yerine getirme, başkasına iyilik etme[1], Allah'a kulluk, her türlü en iyi şekilde, önemseyerek, hakkıyla ve ısrarla vechiyle yapma[2] anlamına gelmektedir. Yapılan bir işin ihsan seviyesine ulaşabilmesi kişinin öncelikle, ne yaptığının farkında olması ve onu en uygun, en güzel şekilde uygulaması gerekmektedir. Hz. Ali'nin, "Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür." [3] sözünde de bir insanın hem kendisinin hem de yaptığı işlerin değerinin, ortaya koyacağı anlamlı, ölçülebilir, güzel davranışlarla değer kazanacağını ifade etmektedir. Diğer taraftan ihsanın, amellerdeki ihlas ve murakabe yani Allah'ın insanları ıslah etmesi anlamına geldiği de söylenmiştir.[4] Hz. Ömer anlatıyor: "Bir Resulullah'ın yanında iken bir adam geldi. Elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı ve zerinde herhangi bir yolculuk belirtisi yoktu. Stelik aramızda onu tanıyan da yoktu. Peygamber'in (sav) yanına oturdu; dizlerini onun dizine dayayıp ellerini uylukları zerine koydu. Sonra da, "Ey Muhammed! Bana İslam'ı anlat." dedi. Bunun zerine Resulullah (sav) şöyle buyurdu: "İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmen; namazı kılman, zekatı vermek, Ramazan orucunu tutman ve eğer cümle yetiyorsa hacca yerine getirmendir." Bu sözler zerine adam, "Doğru söyledin!" dedi. Biz ise, adamın hem soru sorup hem de onu tasdik etmesine şaşırdık. Sonra, "Bana imanı anlat." dedi. O da, "İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve iyisi ve kötüsü kadere inanmandır." şeklinde karşılık verdi. Adam yine, "Doğru söyledin!" deyip peşinden, "Bana ihsanı anlat." dedi. O da şöyle söyledi: "İhsan, Allah'ı ıslah etmeye yormuşsun gibi ibadet etmendir. Allah sen O'nu ıslah etmesen de O seni ıslah etmektedir." Daha sonra adam, "Bana kıyameti anlat." dediğinde, Peygamber (sav), "Bu konuda kendisine soru sorulan kimse, soruyu sorandan daha bilgili değildir." dedi. Adam, "Öyleyse bana onun alâmetlerini söyle." deyince, şunları saydı: "Cariyenin efendisini doğurması ve yalın ayak, çıplak, fakir ıslah etmesi; obanlarının yıkık binaları yapmada yarıştıklarını ıslah etmendir." Sonra adam gitti. Bir süre sonra Hz. Peygamber bana soru soranın kim olduğunu bilip bilmediğimi sordu. Ben, "Allah ve Resulü; en iyisini bilir." dediğimde şunu ifade etti: "O, Cibril idi. Size dininizi öğretilmeye gelmişti." "Cibril (Müslim, İman) Vahiy elçisi Cebrail bu defa insan suretinde gelmişti. Kutlu Nebi; "ye soru sorarken aslında İslam'ın temel öğretilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlıyordu. İlk önce Müsliman olmanın esaslarını öğrenmek istedi. Ardından mümin olmayı sağlayan esaslarını sordu. Beklediği cevapları aldı. Kişinin belirtilen ırevleri yerine getirirken nasıl bir davranış içinde olması gerektiği de önemli idi. Onun içinde de, "İhsan nedir?" sorusunu sordu. Cibril hadisinde geçen, "İhsan" kavramının, başka bir rivayette, "Allah'tan, O'nu ıslah etmeye yormuşsun gibi ibadet etmendir." şeklinde zikredilmesi de bu yaklaşımı teyit etmektedir.[5] Buna göre ihsan, kişinin kulluk ırevini yerine getirirken Allah'ın kendisini ırdı, davranışlarını ızetlediğini hissetmesidir. Bu şekilde

İhsan ile hareket edenler, "Allah, her an beni görmektedir, her yaptığımı bilmektedir, benim kalbimden geçmektedir, enlerden bile haberdardır." duygularını taşıyacaklardır. İnsanlardan gerçelik ihsana ulaşanlar yaptıkları her şeyi, Yüce Allah'ın kendilerini gözetim ve murakabe ettiğinin farkında olarak samimi bir ruh ve ihlasla yerine getirirler. Şu yetlerde de Yüce Allah'ın murakabesi vurgulanmakta ve her şeyden haberdar olan, her zaman ve her yerde yapılanlara şahit olan Allah'a bilinçli bir şekilde ibadet edilmesi gereğine işaret edilmektedir: "Nerede olursanız olun, Allah sizinle beraberdir." [6] "Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini, yor musun?" [7] Nitekim Resulullah (sav) "İhsan"ı, "Allah'ı gözetim ve murakabe gibi ibadet etmendir. Sen O'nu gözetim ve murakabe olsan da O seni görmektedir." [8] şeklinde tanımlayarak aynı gerekliliğe vurgu yapmaktadır. Hz. Ömer (r.a) şehri teftiş ederken bir konuşmaya şahit olur. - Kızım! Sende biraz su kat. - Anne, halifenin emrini duymadın mı? Su katmak yasak! - Halife bu saatte nereden duyacak, bilecek? Sen kat! - Anne, halife duymuyor, gözetim ve murakabe yorsa Allah'ta mı gözetim ve murakabe yor? Hz. Ömer bu kızı oğluna ister ve oğluyla evlendirir. "İhsan" insana ince bir disiplin ve hassasiyet duygusu kazandırır. İnsanı saflaştırır, arındırır ve her an Rabbinin huzurunda olma duygusu ile olgunlaştırır. Bütün amellerin, ihlas ve samimiyetle en iyi şekilde yerine getirilmesini sağlar. Şu yetlerde de Allah'ın en mükemmel yaratıcı, disiplinli, kullarına karşı son derece lütfi ve cömert olduğu "İhsan" kavramıyla vurgulanmaktadır: "O, yarattığı her şeyi en mükemmel şekilde yapandır." [9], "O sizi şekillendirdi ve şeklinizi en güzel şekilde yaptı." [10], "Yaratıcıların en zeli." [11], "İyi bilen bir toplum geçtikten sonra Allah'tan daha güzel hâkım veren kim olabilir?" [12], "Allah ona hakikaten güzel bir rızık ihsan etmiş!" [13] Kasas Suresi'nin 77. Ayetinde ise kullarına karşı en güzel şekilde "İhsan" ile muamele eden Allah'a karşı, kulların da "İhsan" ile mukabele etmeleri istenmiştir: "Allah sana nasıl ihsan etti ise, sen de öyle ihsanda bulun!" [14] Zira, "İhsan ile davranmanın karşılığı, aynı şekilde ihsandır." [15] Kur'an-ı Kerim'de ihsan ile hareket edenlere "muhsin" denilmekte ve bu kimselerin bazı özelliklerine değinilmektedir: "İşte bu yetler, hikmet dolu Kitab'ın yetleridir. Muhsin olanlara (iyilik yapanlara) bir hidayet ve bir rahmettir. Onlar ki namazı kılarlar, zekatı verirler. Onlar ahirete de kesin olarak inanırlar." [16] "Onlar, Rableri tarafından güzelsterilen doğru yola yerindedirler." [17] "Onlar, bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcarlar, fakelerini yenerler, insanları affederler, geçtikten sonra da ihsan ile hareket edenlere, muhsinler denilmektedir." [18] Neticede de Allah katında bu amellerinden dolayı mükâfatlandırılırlar. [19] Muhsinler her türlü iyi hasleti kendilerinde toplamak geçtikten sonra sarf eden, yaptıkları işleri de en güzel şekilde yerine getirmek geçtikten sonra gayret gösteren kişilerdir. Geçtikten sonra en güzel olanı en güzel şekilde yapan Allah, [20] aynı şekilde insanlardan da işlerini güzel yapanlara muhabbet besler, onlara sevgi ve merhametiyle muamele eder. [21] Bundan dolayı Peygamber Efendimiz, "Allah'ım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlâkımı da güzelleştir." [22] şeklinde dua etmiştir. Geçtikten sonra en güzel surette yaratılan insanın sorumluluklarını da en iyi şekilde yerine getirmesi sürekli ihsan ile karşılaşması geçtikten sonra gereklidir. Kur'an-ı Kerim'de, "Hayır, öyle değil! Kim "İhsan" derecesine yükselerek yükselmeyen;

Allah'a teslim ederseniz onun mükâfatı Rabbinin katındadır. Artık onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.” □ □ “Kimin dini, ihsan sahibi olarak kendini Allah'a teslim eden ve hakka yönelen İbrâhim'in dinine tâbî olan kimsenin dininden daha güzel olabilir?”□ âyetlerinde inancın gereğinin ihsan ile yerine getirilmesinin önemine vurgu yapılmakta ve bu şekilde davrananların mükâfat görecekleri bildirilmektedir. Peygamber Efendimiz de buna binaen, abdest alırken itina gösteren, huşûi çerisinde ve güzelce abdest alan kimsenin namaz kılanına kadar geçirdiği süredeki günahlarının affolunacağını müjdelemiştir. [25] □Bu durumun oruç, zekât, hac, kurban gibi diğer bütün ibadetler içinde geçerli olduğunu değişik münasebetlerde belirtmiştir. İhsan, sadece Allah'ın huzurunda ve ibadetlerde değil aynı zamanda insan ilişkilerinde ve canlı cansız bütün varlıklar karşısında geçerli olan bir erdemdir. İhsanda bulunulacak insanların başında ana baba, yakın akrabalar, yetimler, yoksullar, yakın komşular, uzak komşular, arkadaşlar, hizmetçiler gelmektedir. [26]Allah'ın anne babaya ihsanı kendisine kulluktan sonra zikretmesi[27] &ve “Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara "ö!" bile deme; onları azarlama, onlara saygılı, güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönülükle üzerlerine kol kanat ger.” □[28] &buyurması onlara karşı ideal davranışın ihsan şeklinde olmasına işaret etmektedir. Allah Resûlü(s.a.v) aynı şekilde anne babanın çocuklarla olan ilişkilerinde de ihsanı elden bırakmamaları, onları terbiye edip iyi birer insan olarak topluma kazandırırken iyilikle davranmalarını istemiştir. Allah Resûlü(s.a.v), işlerin ihsan ile yapılmasının gerekliliği ve bu şekilde yapılması hâlinde mükâfatının da kat kat verileceğini vurgulamıştır: “Kim yanındaki cariye terbiye eder ama ihsan ile terbiye eder, okutup yetiştirir ama ihsan ile okutup yetiştirirse, özgürüğüne kavuşturur sonunda da evlen(dir)irse iki mükâfat kazanır.” □[29] □Peygamber Efendimiz, “İnsanlar iyilik yaparlarsa biz de iyilik yaparız, zulmederlerse biz de zulmederiz." diyen zayıf karakterli kimseler olmayın. Bilakis iyilik yaptıklarında insanlara iyilik yapmayı, kötülük yaptıklarında ise onlara zulmetmemeyi alışkanlık hâline getirin.” □[30] □buyurur. İnsanların kendi aralarında yaptıkları davranışların ihsan boyutuna ulaşması içinde karşılık beklenmeden sırf Allah rızası içinde yapılması gerekir. Öte taraftan hata ve bilgisizlik gibi nedenlerle yapılan kötülüklere karşı da aynı şekilde kötülükle cevap verilmemesinin gereği vurgulanır. İnsanların fazileti de zaten bu durumlarda sergiledikleri tutumlarda ortaya çıkar. Allah Resûlübu şekilde yapılan kötülüklere karşılık verilmeyerek ihsanda bulunulmasını ister. Çbazı durumlarda muhatapa iyilikte bulunularak bazen de yaptığı kötülüğe karşılık verilmeyerek ihsanda bulunulur. Allah Resûlüakrabalara karşı ihsan hususunda da, “Faziletlerin en üstünü, seninle akrabalık bağlarını kesenle ilişkini sürdürmen, sana vermeyene vermen, sana kötül söz söyleyen bağışlamandır.”□[31] □buyurur. O, “Komşuna ihsanda bulun ki mümin olasın.” □[32] □buyurmakla komşulara gösterilmesi gereken ideal tavır, bir anlamda inanan insan olmanın öncelikli gereği olduğuna işaret eder. Müminler her işlerinde ihsan ile hareket ederler. “Allah her işte ihsanı (güzel davranmayı) emretmiştir. (Savaşta bile) öldürmeniz zaman öldürme yi ihsan ile (en iyi şekilde) yapın. Hayvan keseceğiniz zaman kesme işini ihsan ile (en iyi şekilde) yapın. Kesecek kimse bıçağını iyi bilesin ve hayvanı sakinleştirsin.”□[33] □hadisinde de bu durum önnek verilerek izah edilmektedir. Buna göre kesilecek hayvan

İhsan, kerkamesi, korkmamalı, korkmamalı, eziyet görmemesi için de
bıçak iyice bilenmelidir. Şu âyettede de adalet ve ihsan ilkelerinin uygulanması
emredilmektedir. “Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı, yakınlarla yardım etmeyi emreder;
hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar.” [34] Allah"a ve diğer
insanlara karşı sorumlulukları bulunan insanlar için her iki özellik de önem arz
etmektedir. Adalet, borcunu vermek, alacağını istemektir; görevini yerine getirmek ve
hakkını almaktır. İhsan ise borcundan daha fazlasını vermek, alacağından daha azına razı
olmaktır.[35] Buna göre adalet, hakkaniyet ve eşitlik ilkeleri ile hareket etmek
anlamına gelirken, ihsan ise gerektiği zaman haklarından feragat etmek, verilen görevlerin
daha ötesini yapmak olarak anlaşılmaktadır. Buna göre, kişinin vadesi geldiğinde
alacağını istemesi adaletin gereği iken normal şartlarda bu hakkından vazgeçmesi ise
ihsandır. Neticede ihsan, gerek ibadetlerin ve gerekse bütün davranışların Allah rızası
gözetilecek, içtenlikle, karşılıksız, en güzel şekliyle yerine getirilmesi demektir.
Bütün eylemlerin anlamlı ve değerli olmasının, kişiye ve topluma yararlı olmasının yolu
da budur. “Sözü dinleyip de ona en güzel bir şekilde uyanlar,
Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin kendileridir.” [36]
âyeti de sözün en güzeline ihsan ile uyanların hidayete eren akıllı kimseler
olduklarını çarpıcı bir şekilde vurgulamaktadır. Yüce Kitabımızın bazı
ayetlerinde ihsan ehline verilecek ödüllere işaret edilmektedir:

مَنْ جَاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ
عَشْرُ
اَمْثَالِهَاوَمَنْ جَاءَ
بِالسَّيِّئَةِ فَلَا
يُجْزٰى
اِلَّا
مِثْلَهَا
وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ
“Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır. Kim de bir kötülük yaparsa o da
sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez.” [37] الَّذِينَ
يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ
فَيَتَّبِعُونَ
أَحْسَنَهُ
أُوْلَئِكَ
الَّذِينَ
هَدَاهُمُ
اللَّهُ
وَأُوْلَئِكِ
هُمْ
أُوْلُوا
الْأَلْبَابِ

16; “Sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah’ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.”[38]

وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِاللّهِ وَلاَتُلْقُواْبِأَيْدِيكُمْ إِلَىالتَّهْلُكَةِ

وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّاللّهَ

يُحِبُّالْمُحْسِنِين “ (Mallarınızı) Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.” [39]

لِّلَّذِينَأَحْسَنُواْالْحُسْنَىوَزِيَادَةٌوَلاَ

يَرْهَقُوُجُوهَهُمْقَتَرٌ وَلاَذِلَّةٌ

أُوْلَـئِكَأَصْحَابُالْجَنَّةِهُمْ فِيهَاخَالِدُونَ

“Güzeli iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır.”[40] İslâm dini biz mürsquo;minlerin Rabbimizin bütün buyruklarına bir bütün olarak sarılmamızı, dinin hükümlerine parçacı bir yaklaşım tarzından uzak durmamızı ister. Kur’ân’da Allah’ın buyruklarına keyiflerince parçacı yaklaşanlara dünya hayatında rezilliğin, ahirette de azabın beklediği uyarısı yapılmaktadır.

Bakınız Bakara Sûresi 85. Âyette:

اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِالْكِتَابِوَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ

فَمَا

جَزَاءُ مَنْ

يَفْعَلُ

ذٰلِكَ
مِنْكُمْ
اِلَّا
خِزْىٌفِى
الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا
وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ
يُرَدُّونَ
اِلٰى
اَشَدِّ
الْعَذَابِ
وَمَا
اللّٰهُ
بِغَافِلٍ
عَمَّا
تَعْمَلُونَ

[illegible]

 [1] İsfahānî, M. ¨fredâcî, t. 399. [2] Elmalılı, Hak Dini, V, 3118 [3] İsfahānî, M. ¨fredâcî, t. 399. [4] İbn ¨ Esir, Nihâcî, ye, I, 387 [5] Buhârî, Tefsîr, (Lokman) 2 عَنْأَبِي

اللَّهُ
عَنْهُ) : أَنَّ
رَسُولَ
اللَّهِ
(صَلَّى

“1575;1604;1618;1573;1616;1581;1618;1587;1614;1575;1606;1615; □□1571;1614;1606;1618;

اللَّهَ
كَأَنَّكَ
تَرَاهُ

تَرَاهُ

يَرَاكَ…”

37/125. [12] Mâide, 3/50. [13] Talâk, 65/11. <span style="font-size: 10.0pt; line-height: 115%; font-family: 'Times New Roman', s